

تحلیل رابطه غیرخطی فساد و امنیت اقتصادی در ایران

بهروز صادقی عمروآبادی*

نجفعلی شهبازی**

DOI: 10.22096/esp.2022.137608.1421

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۷/۱۴ - تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۹/۱۱

چکیده

فساد و امنیت اقتصادی از مهم‌ترین مسائل روز اقتصاد ایران می باشد. در ادبیات اقتصادی، فساد اقتصادی هم می تواند باعث تسهیل بروکراسی و کسب و کار، همچون روغنی در بین چرخ دنده‌های سخت ماشین اقتصادی عمل کند و هم می تواند با افزایش هزینه مبادله و ریسک باعث کاهش عملکرد و امنیت اقتصادی گردد. لذا در این مطالعه تحلیل رابطه غیرخطی فساد اقتصادی و امنیت اقتصادی در ایران طی دوره زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۷ با استفاده از روش رگرسیون آستانه‌ای انجام می شود. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر نوع و روش پژوهش توصیفی همبستگی است. نتایج تخمین مدل پژوهشی نشان می دهد که حد آستانه ای اندازه فساد ۰,۴۵ می باشد. نتایج آزمون خطی بودن هانسن با روش بوت استرپ نیز معنا داری حد آستانه را تأیید می کند. مفهوم این حد آستانه آن است که در دولت با شاخص کنترل فساد کمتر از ۰,۴۵، افزایش اندازه کنترل فساد اثر معنادار و منفی بر امنیت اقتصادی دارد، اما در دولت با شاخص کنترل فساد بزرگتر، کنترل فساد اثری مثبت بر امنیت اقتصادی دارد. به بیان دیگر رابطه غیرخطی فساد اقتصادی و امنیت اقتصادی کشور ایران تأیید می شود و حاکی از رابطه بلندمدت کنترل فساد و امنیت اقتصادی در ایران می باشد.

واژگان کلیدی: رابطه غیرخطی؛ فساد اقتصادی؛ امنیت اقتصادی؛ ایران؛ رگرسیون آستانه‌ای.

طبقه بندی موضوعی: D78, H56, O11

* استادیار، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران Email: b.sadeghi@scu.ac.ir

** استادیار، دانشکده اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

Email: shahbazi.ali@ut.ac.ir



۱. مقدمه

کلمه «فساد» از ریشه «فسد» و به معنای مقابله با اعمال درست و سالم است و در زبان انگلیسی با کلمه Corruption و ریشه لاتینی Rumpere مطرح است که به معنای شکستن و نقض کردن است و چیزی که شکسته یا نقض می‌شود، می‌تواند قوانین و مقررات یا قواعد اداری باشد؛ از این رو فساد هر پدیده‌ای است که مجموعه‌ای را از اهداف و کارکردهای خود بازدارد.^۱ تعریف‌های فراوانی برای فساد وجود دارد. زو لیک^۲، رئیس بانک جهانی، فساد اقتصادی را سرطانی می‌داند که از فقیران می‌دزدد، در امور حکومتی و اخلاقی به مصرف می‌رساند و اعتماد را از بین می‌برد. درجایی دیگر فساد به سوءاستفاده از قدرت برای برداشت شخصی تعبیر شده است و مسائلی از جمله رشوه، کلاه‌برداری، اخاذی و اختلاس را شامل می‌شود.^۳ انواع فساد اقتصادی عبارت‌اند از رشوه، کلاه‌برداری و اختلاس.^۴

فساد و مبارزه با آن امروزه در بسیاری از کشورهای مختلف جهان همچون یک مسئله اساسی موردنظر است. در مسیر خدمات عمومی نوین، موضوع حکمرانی خوب و تعبیر فساد نهادهای رسمی مؤثر بر عملکرد نهادها، نقش مهمی در تغییر عملکرد نظام مالیاتی دارد؛ بنابراین بهبود کیفیت حکمرانی و کاهش فساد دولتی باعث اثر بر اعتماد عمومی، فرار مالیاتی، درآمدهای مالیاتی و در نتیجه، بهبود عملکرد اقتصادی خواهد شد. با توجه به این که سرمایه چنان یکی از مهم‌ترین عوامل رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه است، به دلیل محدودیت‌های موجود در جذب آن، توجه به سرمایه‌گذاری خارجی و موانع آن مرکز توجه است. از جمله مهم‌ترین این عوامل، میزان فساد در کشور مقصد سرمایه است. مطالعات فراوانی نشان داده‌اند که فساد (با تأکید بر ادراک فساد) اثر منفی بر سرمایه‌گذاری کشورها دارد.^۵

۱. ویتو تانزی، «مسئله فساد، فعالیت‌های دولتی و بازار آزاد»، ترجمه بهمن آقایی، *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، شماره ۱۴۹ و ۱۵۰ (۱۳۸۷): ۵۰.

2. Zoe lick.

3. Samuel DiPiazza, "Confronting Corruption", January. Segraves, www.ehow.com/info_8491730_types-business-corruption.html, Accessed on April, 2008, 1-6.

4. Julie Segraves, www.ehow.com/info_8491730_types-business-corruption.html, Accessed on April, 2013, Vaezoon.ir/Portal/Cultcure/Persian/Category ID/13360/CaseID/97522/71243.aspx. 10-16.

5. Fiza Qureshi & et al., "Revisiting the nexus among foreign direct investment, corruption and growth in developing and developed markets", *Borsa Istanbul Review* 21, (March 2021): 12. doi.org/10.1016/j.bir.2020.08.001.

فساد در حوزه سیاسی به اندازه خود اثرگذاری دولت را تضعیف می‌کند، زیرا از اقدامات مفید جلوگیری می‌شود، منابع هدر می‌روند و کارمندان بدون هیچ‌گونه ارتباطی با بهره‌وری خود، افزایش می‌یابند. فساد مانع توسعه اقتصادی می‌شود، زیرا باعث تحریف و ناکارآمدی در همه زمینه‌ها می‌شود.

در این مطالعه به تحلیل ارتباط غیرخطی فساد اقتصادی و امنیت اقتصادی در ایران پرداخته می‌شود. استدلال مطرح‌شده در این مقاله حائز اهمیت است؛ به این معنا که فساد اقتصادی تأثیرات متضادی بر امنیت اقتصادی دارد (ارتباط غیرخطی)، پس احتمالاً تحلیل‌های قبلی ارتباط خطی از تورش ناشی از تصریح مدل رنج می‌برند. این موضوع نوآوری مطالعه را نشان می‌دهد و حاکی از آن است که ارتباط غیرخطی و آستانه‌ای فساد و امنیت اقتصادی می‌تواند به تقویت ادبیات نظری و تجربی کمک کرده و سیاست‌گذاری‌های خطی بین این دو متغیر را مورد تردید قرار دهد. این مقاله شامل پنج بخش است. پس از مقدمه، ادبیات و پیشینه تحقیق مرور می‌شود. در بخش سوم، روش تحقیق، مدل و متغیرها بیان می‌شود و سپس نتایج پژوهش در بخش چهارم مرور می‌شود. در بخش پایانی به تجزیه و تحلیل نتایج پرداخته می‌شود.

۲. ادبیات و پیشینه تحقیق

«امنیت» اساسی‌ترین نیاز بشر است و تأمین آن نخستین وظیفه حکومت‌هاست. عنصر اصلی در مفهوم «امنیت»، فقدان تهدید یا به حداقل رساندن تهدیدهای اجتماعی و احساس آرامش در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. از طرف دیگر در ادبیات اقتصادی، فساد مالی سوءاستفاده از منابع عمومی در جهت منافع شخصی تعریف شده است که پدیده‌ای پیچیده، چندبعدی و دارای علل و آثار چندگانه است که در ابعاد گوناگون فرهنگی، سیاسی و اقتصادی مطرح می‌شود. فساد مالی نقض قوانین موجود برای تأمین منافع و سود شخصی است. از فساد غالباً با عنوان «یک بیماری شدید» نام برده می‌شود؛ بیماری‌ای مانند سرطان یا ایدز که بی‌رحمانه از یک سازمان به سازمان دیگر و از یک نهاد به نهاد دیگر سرایت می‌کند؛ به‌طوری که تمام نهادهای موجود را تحلیل می‌برد تا منجر به فروپاشی سیستم سیاسی حاکم شود.^۶ فساد هزینه‌های اقتصادی سنگینی به بار می‌آورد، عملکرد بازارهای آزاد را دچار اختلال

۶. یوسف محنت فر، *فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرآیند توسعه اقتصادی* (تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۸۷).

می‌کند. باعث کندی روند توسعه اقتصادی می‌شود و توانایی نهادها و بوروکراسی در ارائه خدمات مورد نیاز شهروندان را کاهش می‌دهد. همچنین، فساد بر تلاش‌های صورت گرفته برای مبارزه با فقر تأثیر منفی خواهد داشت.^۷ کنترل فساد میزان اعتماد به دولت و نهادهای بازاری را افزایش داده و قوانین و قواعد تجارت را تقویت می‌کند. این چنین اعتمادی منجر به هماهنگی بیشتر فعالیت‌های پیچیده اقتصادی می‌شود. برخی معتقدند که کاهش فساد باعث گسترش کارآفرینی می‌گردد، زیرا فساد با افزایش هزینه‌های مبادلاتی مانع بهره‌وری و سرمایه‌گذاری در نوآوری و کارآفرینی می‌شود.^۸ در این بخش ارتباط بین فساد و امنیت اقتصادی مرور می‌شود.

۲-۱. رابطه غیر خطی فساد و امنیت اقتصادی

همه دولت‌ها، توزیع مزایای ارزشمند و تحمیل هزینه‌های سنگین در جامعه را کنترل می‌کنند. توزیع این مزایا و هزینه‌ها معمولاً تحت کنترل مقامات دولتی است که از قدرت تصمیم‌گیری برخوردارند. ممکن است برخی افراد مایل باشند برای استفاده از مزایایی مشخص، پول بپردازند. این گونه پاداش‌ها به‌طور غیرقانونی، با هدف مزایای خاص با خودداری از پرداخت هزینه‌هایی به کارگزاران دولتی پرداخت شود و فساد به شمار می‌آید. فساد مالی، سوءاستفاده از قدرت عمومی برای تأمین منافع شخصی تعبیر می‌شود. فساد به طرق مختلفی همانند گرفتن مجوز ساختگی برای فعالیتی مشخص، تبانی در پرداخت مالیات‌ها، دست کاری در امور ملکی و اسناد دولتی، ورود به مناقصات، مزایده‌ها و قراردادهای دولتی، سوءاستفاده در تهیه و توزیع کالاها و خدمات، استخدام و اعطای مقامات دولتی انجام گیرد. فساد هنگامی ایجاد می‌شود که انحراف نظام مقررات و سیاست‌گذاری، زمینه آن را فراهم کرده و نهادهای بازدارنده آن نیز ضعیف عمل کنند.^۹ افزایش کاغذبازی و دیوان‌سالاری‌هایی که زمینه ایجاد فساد مالی را فراهم می‌کند، میزان شیوع پرداخت غیرقانونی در میان افراد و شرکت‌های دولتی برای پیشبرد کارها، پرداخت‌هایی که برای تأثیر بر قانون‌گذاری جهت دستیابی به مجوزهای صادراتی و وارداتی و فرار مالیاتی انجام می‌شود، عدم

۷. ابوالفضل رنجبری و دیگران، «بررسی فساد اقتصادی و راه‌های مبارزه با آن». سومین همایش بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی (گرجستان، مؤسسه پژوهشی مدیریت مدیر، ۱۳۹۷)، ۱۴.

8. Razvan Hoinaru & et al., "The Impact of Corruption and Shadow Economy on the Economic and Sustainable Development. Do They "Sand the Wheels" or "Grease the Wheels"?", *Sustainability* 12, no. 2 (2020): 475-480.

۹. پروانه سلاطین و نیلوفر غفاری صومعه، «تأثیر فساد بر کسری بودجه»، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، دوره ۴، شماره ۱۴ (۱۳۹۵): ۱۴۰.

اعتماد عمومی به درست‌کاری مالی سیاستمداران، استفاده سیاستمداران از بودجه عمومی و پرداخت‌های غیرقانونی توسط افراد بانفوذ از جمله عوامل مهمی هستند که وضعیت فساد در کشورها را تعیین می‌کنند و بر امنیت اقتصادی و سیاسی جامعه مؤثرند. وجود فساد مالی سبب تخصیص غیربهبینه استعدادهای جامعه می‌گردد. در شرایط شیوع فساد اقتصادی، نیروهای انسانی با استعداد به جای استفاده از نوآوری، می‌کوشند از مسیر پرداخت رشوه و توافق با مقامات دولتی، رانت قانونی یا مجوز دولتی دریافت کنند، حال آنکه این افراد بالقوه می‌توانستند ظرفیت جامعه را از لحاظ پیشرفت فنی ارتقا دهند.^{۱۰} مطالعات متعدد نشان می‌دهند که در کشورهای در حال توسعه، کاهش فساد مالی با افزایش نابرابری درآمدی همراه بوده است که می‌تواند امنیت اقتصادی را کاهش دهد. در مقابل در کشورهای توسعه‌یافته، کاهش فساد مالی منجر به کاهش نابرابری درآمدی گردیده است.^{۱۱} یکی از کارکردهای دولت، ساماندهی اوضاع اقتصادی جامعه است. مفسد و جرایم اقتصادی تأثیر مستقیم در ناکارآمد کردن سازوکارهای دولت در تنظیم جریان اقتصاد در عرصه فردی و اجتماعی دارد، اما در نهایت دولت با سیاست‌گذاری در راستای مهار فساد و جرم، می‌تواند مایه برقراری امنیت اقتصادی شود. فساد و جرم اقتصادی باعث تهدید امنیت اقتصادی کشورها می‌شود. پدیده فساد و جرم اقتصادی نخست امنیت اقتصادی جوامع را متأثر می‌سازد سپس حوزه امنیت ملی تهدید می‌کند، زیرا مفسد و جرایم به شکل تبعیض و بی‌عدالتی فراگیر بروز می‌کنند و منجر به از بین رفتن مشروعیت که یکی از شاخص‌های اصلی امنیت ملی است، می‌شوند.

در ادبیات تحقیق، دو رهیافت کلی می‌توان مشاهده کرد: در یک رهیافت، فساد اقتصادی می‌تواند باعث تسهیل بروکراسی و کسب‌وکار، همچون روغنی در بین چرخ‌دنده‌های سخت ماشین اقتصادی عمل کند که امنیت اقتصادی را از طریق نوعی توزیع رانت و مواهب اقتصادی افزایش دهد. رهیافت دوم نشان می‌دهد که فساد اقتصادی می‌تواند با افزایش هزینه مبادله و ریسک باعث کاهش عملکرد و امنیت اقتصادی گردد.^{۱۲} فساد مالی سبب سلب امنیت فعالان اقتصادی شده و در این حالت سرمایه‌گذاری درازمدت، از جمله سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

10. Klaus Gründler & Niklas Potrafke, "Corruption and economic growth: New empirical evidence", *European Journal of Political Economy*, no. 60 (2019): 105.

۱۱. پروانه سلاطین، «تأثیر فساد بر توزیع درآمد: رهیافت داده‌های پانل»، *رفاه اجتماعی* ۱۷، شماره ۶۷ (۱۳۹۶): ۴۰.

12. Pierre-Guillaume Meon & Khalid Sekkat, "Does corruption grease or sand the wheels of growth?", *Public choice* 122, no. 1-2 (2005): 70-74.

دچار وقفه شده و سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت و زودبازده، گسترش می‌یابد. بنابراین با ترکیب این دو نوع رویکرد می‌توان انتظار نوعی رابطه غیرخطی و U شکل را داشت. در ادامه تلاش می‌شود در بخش‌های مختلف این مواضع نشان داده شود. بحث در مورد اثرات اقتصادی فساد غالباً پیرامون این سؤال مطرح می‌شود که آیا فساد چرخ‌های رشد و توسعه اقتصادی را روان می‌کند یا گردششان را با مشکل مواجه می‌سازد. کسانی که از فرضیه «چرخاندن چرخ‌ها»^{۱۳} حمایت می‌کنند،^{۱۴} استدلال می‌کنند که فساد تجارت را تسهیل می‌کند. این امر ممکن است با اجازه دادن به بخش خصوصی برای دور زدن ساختارهای دست‌وپا گیر یا به‌شدت متمرکز، سبب صرفه‌جویی در وقت و هزینه اقتصادی برای مشاغل در محیط‌های دارای ضعف حاکمیتی شود. در مقابل، موضع «ماسه بین چرخ‌دنده‌ها»^{۱۵} استدلال می‌کند که فساد هزینه‌هایی را برای خدماتی ارائه می‌دهد که باید رایگان ارائه شوند. این امر نوعی عدم اطمینان برای مشاغل ایجاد می‌کند و باعث می‌شود سرمایه‌گذاری‌ها کاهش یابد و به‌نوبه خود به رشد آسیب می‌رساند. پاسخ در مورد اینکه آیا چرخ‌های رشد ممکن است به شرایط حاکم بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی متکی باشد؛ بدان معناست که مبادله بین مزایا و هزینه‌های آن ممکن است دارای جوانب گسترده‌تری باشد.

۲-۱-۱. رابطه فساد با رشد و سرمایه‌گذاری

یوگور و داسگوپتا (2011)^{۱۶} دریافتند که در کشورهای کم‌درآمد (LIC)، افزایش ۱ واحدی در شاخص درک فساد (CPI) با کاهش تولید ناخالص داخلی (GDP) با رشد سرانه ۰,۰۷٪ همراه است. در تمام کشورها (درآمد کم، متوسط و بالا)، این اثر ۰,۱۲ درصد است.^{۱۷} این نشان می‌دهد که تأثیر در اقتصادهای کم‌درآمد در واقع شدیدتر از اقتصاد متوسط و پردرآمد است. اثرات غیرمستقیم فساد بر رشد (اندازه‌گیری شده توسط جریان‌های درآمد عمومی مالی و سطح سرمایه انسانی) حتی قوی‌تر است. درست همان‌طور که سرمایه‌گذاران داخلی در مورد تولید و

13. greasing the wheels hypothesis.

14. Samuel Huntington, *Political Order in Changing Societies* (New Haven, CT: Yale University Press, 1968), 42.; Nathaniel Leff, "Economic development through bureaucratic corruption", *American behavioral scientist* 8, no. 3 (1964): 10.

15. sanding the wheels position.

16. Ugur & Dasgupta.

17. Mehmet Ugur & Nandini Dasgupta, *Evidence on the Economic Growth Impacts of Corruption in Low-Income Countries and Beyond: A Systematic Review* (University of London Press, London: EPPi-Centre, 2011), 1-10.

سرمایه‌گذاری تحت تأثیر محیط‌های فاسد تجاری تصمیم بگیرند، بنابراین واردکنندگان، صادرکنندگان و سرمایه‌گذاران خارجی احتمالاً محاسبات تجاری خود را بر اساس چنین عواملی اصلاح می‌کنند.^{۱۸} به‌طورمعمول، آن‌ها مجبورند هزینه‌های شرکت در فعالیت‌های فاسدانه را در مقابل مزایای بهره‌وری کوتاه‌مدت یا سودآوری بلندمدت افزایش دهند.^{۱۹} این را می‌توان با هزینه‌های اضافی که واردکنندگان و صادرکنندگان با آن روبه‌رو هستند، توضیح داد. با این حال، فساد همچنین می‌تواند به کاهش هزینه‌های کنترل ناکارآمدی کمک کند. فساد تأثیر مثبتی بر واردات دارد. در این حالت، فساد همچون راهی برای غلبه بر کاستی‌ها یا ناکارآمدی‌های عمیق‌تر، برای مثال در قالب کیفیت بوروکراتیک پایین خدمت می‌کند. مطالعات متعدد نشان می‌دهد که فساد تأثیر مخربی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)^{۲۰} دارد. آلمیو (2011)^{۲۱} نشان می‌دهد که افزایش ۱ واحد در شاخص فساد منجر به کاهش جریان‌های مستقیم خارجی در حدود ۹-۱۴ درصد می‌گردد.^{۲۲} رحمان و همکاران (۲۰۰۰) تخمین می‌زنند که افزایش به میزان یک انحراف استاندارد در فساد منجر به کاهش ۱,۲ درصدی FDI می‌شود. برای تأثیر سایر عوامل نهادی، بیوس و هفکر (2007) نشان می‌دهد عوامل کیفیت نهادی مثل فساد به‌طور قابل توجهی بر FDI تأثیر می‌گذارند. اگر و وینر (2007)^{۲۳} نشان می‌دهند که فقط نرخ فساد در کشورهای عضو OECD است که بر جریان‌های FDI تأثیر منفی می‌گذارد و در کشورهای خارج از OECD این اثر منفی مشاهده نشده است.^{۲۴}

تعدادی از مطالعات به دنبال تعیین کمیت هزینه‌های فساد در سطح بنگاه‌ها و امنیت اقتصادی آن‌ها هستند. سونسون (2003)^{۲۵} نشان می‌دهد که در اوگاندا، فساد تقریباً ۸۸ دلار برای هر کارگر یا ۸ درصد کل هزینه‌های شرکت‌ها را در برمی‌گیرد.

18. Bingyong Zheng & Junji Xiao, "Corruption and Investment: Theory and Evidence from China", *Journal of Economic Behavior & Organization*, no. 175 (2020): 45.

19. Oliver Cover & Saad Mustafa, "Identifying corruption risks in the defense and security sector: Empirical evidence using the Government Defense Anti-Corruption Index", *The Economics of Peace and Security Journal* 9, no. 2 (2014): 15.

20. Foreign Direct Investment

21. Alemu.

22. Aye Mengistu Alemu, "Effects of Corruption on FDI Inflow in Asian Economies", *Seoul Journal of Economics* 25, no. 4 (2012): 392.

23. Egger and Winner.

24. Peter Egger & Hannes Winner, "How Corruption Influences Foreign Direct Investment: A Panel Data Study", *Economic Development and Cultural Change* 54, no. 2 (2007). 463.

25. Svensson.

اولکن و بارون (2009)^{۲۶} بیان داشته‌اند که با رعایت هزینه‌های پرداخت رشوه به مقامات مختلف در ایستگاه‌های توزیع تا ۱۳ درصد از هزینه‌های حاشیه‌ای هر سفر به شرکت حمل‌ونقل کالا اضافه می‌شود. این بیش از هزینه‌های ناشی از راننده برای همان سفر است. سیکورا و دجانکو^{۲۷} نشان داده‌اند که پرداخت رشوه ۱۴٪ از کل هزینه‌های حمل‌ونقل را تشکیل می‌دهد. برخی معتقدند که باوجود هزینه‌های اولیه آن، ممکن است فساد به عملکرد شرکت‌ها آسیب نرساند.^{۲۸} درواقع، سونسون (2003) با استفاده از یک آنالیز رگرسیون مقطعی نشان می‌دهد که در اوگاندا، نرخ بالاتر رشوه در سطح بنگاه درواقع با افزایش بهره‌وری شرکت ارتباط دارد (گرچه سونسون خاطرنشان می‌کند که این نتیجه‌گیری احتمالاً با این واقعیت توضیح داده شده است که بنگاه‌های سودآور بیشتر اهداف رسمی را برای مقامات رسمی فاسدتر می‌کنند).

۲-۱-۲. فساد و سایر جنبه‌های مرتبط با امنیت اقتصادی

شواهد بررسی‌شده، نشان می‌دهد که فساد می‌تواند بر ماهیت توسعه اقتصادی (نابرابری و امنیت اقتصادی) یک کشور تأثیر بگذارد. نابرابری درآمدی را افزایش داده و به‌طور نامتناسبی بر فقرا تأثیر خواهد گذاشت که درنهایت امنیت را کاهش خواهد داد. گوپتا و همکاران (2002) بر اساس رگرسیون متقابل کشوری دریافت که فساد به‌طور قابل توجهی با نابرابری درآمدی و فقر همراه است. در کشوری که فساد با یک انحراف استاندارد بدتر می‌شود، ضریب جینی ۰٫۱۱ افزایش می‌یابد. برمپونگ (2002) دریافت که افزایش فساد با نابرابری درآمد رابطه مثبت دارد. باگاروا و بولونگتیا (2004)^{۲۹} دریافتند که خانواده‌ها و مشاغل کم‌درآمد نسبت به خانوارهای با درآمد متوسط یا بالا سهم بالاتری از درآمد خود را در رشوه می‌پردازند، زیرا آن‌ها باید مبلغ بیشتری از درآمد خود را نسبت به ثروتمندان به رشوه اختصاص دهند.^{۳۰} رازافیندکورتو و روبود^{۳۱} دریافتند که فقیران

26. Olken and Barron.

27. Sedra Sequeira & Sety Djankov, "An Empirical Study of Corruption in Ports", *MPRA Paper* 21791, (2013).

28. Sedra Sequeira & Sety Djankov, "An Empirical Study of Corruption in Ports", *MPRA Paper* 21791, (2013): 15-19.

29. Leonce Ndikumana, "Corruption and Pro-Poor Growth Outcomes: Evidence and Lessons for African Countries", *Working Paper*, no. 120, Amherst, MA: Political Economy Research Institute, (2006): 15.

30. Vinay Kumar Bhargava & Emil P. Bolongaita, *Challenging Corruption in Asia: Case Studies and a Framework for Action* (Washington, DC: World Bank, 2004) 1-10.

31. Mireille Razafindrakoto & Francois Roubaud, "Corruption, Institutional Discredit, and Exclusion of the Poor: A Poverty Trap", *Afrobarometer Working Paper*. no. 86 (2007): 1-6.

در تعامل روزمره خود با نهادهای عمومی بیشتر در معرض اقدامات فاسدانه قرار دارند. به همین ترتیب، سازمان شفافیت بین‌المللی به‌طور مداوم نشان می‌دهد که فساد به فقیرترین افراد بیشتر ضربه می‌زند. فشارسنج جهانی فساد در سال ۲۰۰۹ نشان می‌دهد که برای همه به‌جز یکی از خدمات عمومی موردبررسی، درصد ابتلای افراد به فساد در کمترین درآمدها، پنج درصد بالاتر از افراد دارای درآمدهای بالاتر است و در نتیجه احتمال بالاتری برای پرداخت رشوه وجود دارد. نیدکوماننا (2006) نشان می‌دهد، برای سطح معینی از بودجه دولت و درآمد ملی، کشورهای دارای فساد بالا به میزان سواد پایین‌تر دست می‌یابند، نرخ مرگ‌ومیر بالاتری دارند و در کل به نتایج بدتر توسعه انسانی دست می‌یابند.^{۳۳} باگارا و بولونگتیا (۲۰۰۴) از طریق بررسی متقابل کشورها، تأثیر فساد بر نابرابری و تأثیر نامتناسب آن بر فقرا را بیان می‌کنند که منجر به کاهش بیشتر اعتماد و امنیت اقتصادی در مؤسسات دولتی می‌شود.

شواهد فراوانی نشان می‌دهد که بین فساد و سطح اطمینان در نهادهای عمومی رابطه منفی معنادار آماری وجود دارد. (برتون، 2007) کافمن (2003) از طریق بررسی متقابل کشورها نشان می‌دهند، هرگاه شرکت‌ها رقیبان خود را به داشتن روابط سیاسی قوی‌تر درک کنند، به‌نوبه خود اعتماد کمتری به سیستم قضائی نشان می‌دهند. در نتیجه، احتمال پرداخت رشوه بیشتر خواهد بود و احتمال بیشتری برای جلوگیری از فرار مالیات‌ها وجود دارد. تعدادی از مطالعات رابطه بین فساد و سطح اعتماد اجتماعی (بین افراد) را بررسی می‌کنند. برخی مشاهده می‌کنند افزایش سطح فساد، اعتماد اجتماعی را تضعیف می‌کند.^{۳۳} برخی دیگر می‌دانند جوامعی که سطح بالاتری از اعتماد اجتماعی دارند، احتمالاً می‌توانند فساد را کنترل کنند.^{۳۴} موریس و کلزner (2010) بیان داشته‌اند که یک رابطه پویا وجود دارد، فساد بالاتر می‌تواند منجر به کاهش اعتماد اجتماعی شود و در جای خود میل به شرکت در فعالیت‌های فاسدانه را افزایش دهد.

به دلیل همبستگی (منفی) بین اعتماد و فساد، برخی از محققان کشف می‌کنند که آیا فساد دینامیک درگیری را در کشورهای شکننده تشدید می‌کند یا خیر. برخی دیگر فکر می‌کنند که

32. Ndikumana, "Corruption and Pro-Poor Growth" 15.

33. Mitchell Seligson, "The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries", *The Journal of Politics* 64, no. 2 (2002): 419.

34. Eric Uslaner, *Corruption, Inequality and the Rule of Law. The Bulging Pocket Makes the Easy Life* (New York: CUP, 2008), 50-70.

آیا این می‌تواند همچون یک نیروی ثبات‌دهنده نقش داشته باشد یا خیر: آیا توزیع رانت در بین نخبگان سیاسی (البته از راه فاسد) می‌تواند ثبات را تقویت کند یا خیر؟ مائورو (۱۹۹۶) نشان داد که فساد و بی‌ثباتی سیاسی همبستگی مثبت دارد. گزارش توسعه جهانی ۲۰۱۱ معتقد است که فساد «به‌طور مضاعف تأثیرات خطرناکی بر خشونت، با ایجاد شکایت و تضعیف کار آیی مؤسسات ملی و هنجارهای اجتماعی دارد».^{۳۵}

ادبیات نشان می‌دهد که فساد منجر به وخیم‌تر شدن عملکرد زیست‌محیطی، از جمله افزایش انتشار آلاینده‌ها، افزایش بیشتر جنگل‌زدایی، افزایش تخریب منابع طبیعی و قاچاق محصولات غیرمجاز یا بسیار تنظیم‌شده محیطی مانند حیات وحش و چوب می‌شود. تأثیرات زیست‌محیطی فساد شامل تأثیراتی بر موجودی و گردش منابع و درآمد و رشد اقتصادی و همچنین سیاست‌گذاری و اجرای آن شود.^{۳۶} فساد در خدمات امنیتی می‌تواند به افزایش میزان جرم منجر شود؛ برای مثال پرداخت رشوه به نیروی پلیس می‌تواند منجر به دستگیری مجرمان نشود. سیاست‌های مفسدانه کارکنان یا سیستم‌هایی که امکان خرید موقعیت‌های رسمی را دارند، باعث کاهش کیفیت کلی بخش امنیتی خواهد شد. فساد در بین مرزبانان و تباری با شرکت‌های حمل‌ونقل به‌عنوان عوامل اصلی کمک به ناکارآمدی در پیگیری و جلوگیری از قاچاق مواد مخدر مطرح شده است. برای مثال، فقط حدود ۰.۱٪ از هروئین قاچاق شده از افغانستان در سال ۲۰۰۸ کشف و ضبط شد. کمبودها در بخش امنیتی نیز می‌تواند منجر به افزایش خشونت‌های مسلحانه شود. یک مطالعه توسط مرکز همکاری‌های بین‌المللی و امنیت، وزارت مطالعات صلح (۲۰۰۵) تأثیر بسیاری از این عوامل بر فقرا را نشان می‌دهد. این نشان می‌دهد که خشونت مسلحانه - از طریق جابه‌جایی، آسیب به آموزش، بهداشت، کشاورزی و گسترش فقر در بخش‌های وسیعی از جوامع و جمعیت‌ها، به وضعیت افراد فقیر آسیب می‌رساند. گزارش حاکی است که این تأثیرات برای کاهش پیشرفت در (MDG)^{۳۷}ها ترکیب می‌شوند.^{۳۸}

35. W. B. Asea, "Combating political and bureaucratic corruption in Uganda: Colossal challenges for the church and the citizens", *HTS Theological Studies* 74, no. 2 (2018): 10.

36. Frolova, Irina I & et al., "Corruption as an obstacle to sustainable development: A regional example", *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 7, no. 1 (2019): 680.

37. Millennium Development Goals

38. Magahy Magahy, Dominic Scott Ben, & Mark Pyman, *Defence Corruption Risk in Sub-Saharan Africa: An analysis of data relating corruption in defence establishments to development outcomes* (Transparency International UK. 2019), 92-101.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت، ادبیات تحقیق در برخی موارد ارتباط مثبت و در برخی موارد ارتباط منفی بین فساد و امنیت اقتصادی را تأیید می‌کند. در واقع می‌توان ارتباط بین این دو متغیر را غیرخطی توصیف کرد. با استفاده از یک تحلیل نهادی می‌توان گفت، در یک اقتصاد با رقابت محدود، رانت‌های اقتصادی در بین گروه‌های مختلف نزدیک به هسته قدرت توزیع شده است. غالباً این رانت متأثر از رانت نفتی هست. در مراحل اولیه، فساد اقتصادی هرچه قدر افزایش یابد، درگیری جهت کسب رانت افزایش می‌یابد و نارضایتی اقتصادی و سیاسی افزایش خواهد یافت و درگیری بین گروه‌های مختلف و نارضایتی مردم، اقتصاد را با بی‌ثباتی همراه خواهد کرد. در ادامه زمانی که توزیع رانت‌ها بین گروه‌ها انجام شد، این گروه‌ها و حاکمیت جهت برقراری نظم و امنیت به سمت مهار خشونت، نارضایتی‌ها، هرچند به صورت موقت مثلاً توزیع بخشی از رانت بین مردم یا سرکوب برخی گروه‌های پیشرو مبارزه با فساد و بی‌عدالتی، امنیت اقتصادی را برای کشور فراهم می‌آورند و شاخص امنیت اقتصادی افزایش خواهد یافت.

۳. پیشینه تحقیق

۳-۱. پیشینه خارجی

هونارو و همکاران (2020)³⁹ در مطالعه‌ای به «بررسی اثرات فساد و اقتصاد سایه بر توسعه اقتصادی و پایداری اقتصادی»، از اطلاعات دوره زمانی ۲۰۰۵-۲۰۱۵ از یک پایگاه داده‌ای بزرگ شامل ۱۸۵ کشور استفاده می‌شود. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که فساد و اقتصاد سایه مهم‌ترین محور فقر هستند که یکی از ویژگی‌های اصلی کشورهای بسیار کم‌درآمد را نیز توصیف می‌کنند؛ بنابراین، سطوح بالاتر فساد و اقتصاد سایه با سطح پایین توسعه اقتصادی و اقتصاد پایدار ارتباط دارد. این تحقیق همچنین شواهدی یافت می‌کند مبنی بر این که فساد همچنین می‌تواند راهی برای دور زدن قانون به منظور دستیابی به منافع اقتصادی بالاتر و در نتیجه افزایش توسعه اقتصادی باشد.

گروندلر و پورتافک (2019)⁴⁰ در مطالعه‌ای به بررسی «فساد و رشد اقتصادی: شواهد تجربی جدید» پرداخته‌اند. آن‌ها بیان داشته‌اند که رابطه بین فساد و رشد اقتصادی مدت‌هاست که مورد بررسی قرار گرفته است. در بسیاری از مطالعات تجربی فساد توسط شاخص معکوس شفافیت بین‌المللی فساد (CPI) اندازه‌گیری شده و این موضوع نادیده گرفته شده که CPI

39. Hoinaru.

40. Gründler & Potrafke.

باگذشت زمان قابل مقایسه نیست. CPI باگذشت زمان از سال ۲۰۱۲ قابل مقایسه شده است. در تحقیق حاضر برای ۱۷۵ کشور در دوره ۲۰۱۲-۲۰۱۸ داده‌های جدیدی به کار گرفته می‌شود و رابطه میان فساد و رشد اقتصادی بررسی می‌شود. اثر بلندمدت تجمعی فساد بر رشد این است که تولید ناخالص ملی سرانه واقعی در حدود ۱۷٪ کاهش می‌یابد که با افزایش شاخص جهانی فساد، شاخص رشد به صورت معکوس کاهش می‌یابد. تأثیر فساد بر رشد اقتصادی به‌ویژه با کاهش FDI و افزایش تورم به رشد منتقل می‌شود.

آلفادا (2019) در مطالعه خود با عنوان «اثرات مخرب فساد بر رشد اقتصادی کشور اندونزی» با استفاده از روش رگرسیون آستانه‌ای در دوره زمانی ۲۰۱۵-۲۰۰۴ در کشور اندونزی به بررسی اثرات مخرب فساد بر اقتصاد اندونزی می‌پردازد. او در مورد اثرات مخرب اقتصادی و بی‌ثباتی فساد و همچنین اثرات مثبت آن به‌خصوص در کشورهای درحال توسعه بحث می‌کند و در نهایت نتایج مطالعه حاکی از وجود یک رابطه غیرخطی و آستانه‌ای بین فساد اقتصادی و رشد اقتصادی در کشور اندونزی هست.^{۴۱}

ترزوی و همکاران در مطالعه «بررسی فساد و امنیت ملی» به بررسی ارتباط وابستگی امنیت ملی - فساد می‌پردازد.^{۴۲} با توجه به امنیت، واقعیت قابل توجه این است که محیط آسیب‌پذیر حاصل، زمینه مساعدی برای ایجاد موقعیت‌هایی است که توسط سرویس‌های خارجی، اقتصادی و موضوعات دیگری تحت تأثیر قرار می‌گیرند و تأثیر آن بر روند تصمیم‌گیری‌هایی برای کشورها مهم هستند. فساد باعث بدتر شدن وضعیت سرمایه‌گذاری در کشور می‌شود و بدین ترتیب سطح سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی کاهش می‌یابد.

کافمن در مطالعه‌ای به بررسی «فساد، حاکمیت شرکتی و امنیت: چالش کشورهای ثروتمند و جهان» از طریق یک رویکرد تجربی مبتنی بر آنالیز شرکت‌ها، مجموعه جدیدی از شاخص‌ها در نظر گرفته که شامل اشکال فساد (قانونی) است که بر اساس شاخص‌های فساد متعارف (غیرقانونی) قابل اندازه‌گیری نیست. مشاهده شده است که محدودیت‌های حاکمیت و به‌ویژه فساد یک عامل اصلی تعیین‌کننده رقابت جهانی یک کشور است. این یافته‌ها اندیشه‌های

41. Anisah Alfada, "The destructive effect of corruption on economic growth in Indonesia: A threshold model", *Heliyon* 5, no.10 (2019): 205.

42. Venelin Terziev & Marin Petkov, "Corruption and national security", *Eurasian Union of Learners*, no. 12 (2016): 19-25.

سنتی را درباره آنچه «شرایط سرمایه‌گذاری» کشور را تشکیل می‌دهد و اینکه چه کسی آن را شکل می‌دهد، به چالش می‌کشد. همچنین مشخص شده است که اشکال غیرقانونی فساد همچنان در تعامل میان بخش‌های عمومی در بسیاری از کشورهای نوظهور رواج دارد.

۳-۲. پیشینه داخلی

رنجبری و همکاران (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی فساد اقتصادی و راه‌های مبارزه با آن» در یک تحلیل توصیفی در راستای این پژوهش نخست به بررسی مفهوم فساد اقتصادی پرداخته، انواع فساد اقتصادی را مطالعه کرده، سپس شاخص‌های اقتصادی را بیان و پس از آن به آثار و پیامدهای فساد مالی می‌پردازند. در پایان نیز راه‌های مبارزه با فساد اقتصادی را بررسی می‌کنند. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی بوده که اطلاعات موردنیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای مورد استناد قرار گرفته است، اهداف این پژوهش تبیین مفهوم اقتصادی و راه‌های مبارزه با این پدیده ویرانگر است.

خداپرست مشهدی و کردی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای با عنوان «تأثیر ترکیبات مختلف فساد بر جذب سرمایه در کشورهای هم‌تراز سطح توسعه ایران» با استفاده از داده‌های پانل و روش خودرگرسیون برداری در بین ۳۰ کشور در حال توسعه بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد ادراک فساد اثری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ندارد؛ اما کنترل فساد اثر مثبت و معنی‌داری بر آن می‌گذارد. همچنین دو شاخص ادراک فساد و کنترل فساد اثر مثبت و معنی‌داری بر سرمایه‌گذاری داخلی برای بخش خصوصی داشته‌اند.

ایروانی (۱۳۹۶) در مطالعه با عنوان «بررسی تأثیر فساد بر بی‌ثباتی شاخص کل بورس دوره ۲۰۰۸-۲۰۱۵» بیان می‌کند که هدف اصلی مطالعه حاضر بررسی تأثیر فساد بر بی‌ثباتی شاخص کل بورس کشورهای در حال توسعه ایران، هند، روسیه، آرژانتین، ترکیه، چین برای دوره زمانی ۲۰۰۸-۲۰۱۵ با استفاده از روش GMM هست. نتایج این مطالعه ارتباط قوی بین فساد و بی‌ثباتی شاخص کل بورس وجود دارد. از سوی دیگر متغیرهای نرخ ارز رسمی، نرخ بهره واقعی، درصد مبادلات سهام نسبت به تولید ناخالص داخلی بر بی‌ثباتی بازارهای مالی تأثیر دارند. بر اساس نتایجی که از مطالعه شش کشور مذکور به دست آمد فساد منجر به بی‌ثباتی بازار مالی می‌شود. مبارزه با فساد و شفاف‌سازی، مؤثرترین راه برای کاهش بی‌ثباتی بازار مالی کشورهای منتخب مذکور است.

شیرزادی و حسینی (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با عنوان «فساد و جرم اقتصادی؛ تهدید علیه امنیت ملی» سازمان‌های جهانی پدیده فساد مالی و سیاسی را یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های مدیریت دولتی و مانعی بزرگ برای توسعه پایدار قلمداد کرده‌اند. هرچه بر میزان فساد اقتصادی و سیاسی در جوامع در حال توسعه افزوده می‌شود، امنیت ملی بیشتر در معرض تهدید قرار می‌گیرد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد فساد سیاسی و اقتصادی از بزرگ‌ترین موانع توسعه پایدار در کشورهای در حال توسعه هستند. همچنین فساد بر رشد و توسعه اقتصادی و در نهایت بر امنیت ملی تأثیر می‌گذارد.

کریمی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان «اثر فساد مالی بر درآمدهای مالیاتی: مطالعه موردی کشورهای منتخب در حال توسعه» به برآورد دو مدل با رویکرد داده‌های تابلویی برای ۲۷ کشور طی پنج سال ۲۰۰۲-۲۰۰۶ پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش، بیانگر اثر مثبت و معنی‌دار دو شاخص فساد مالی بر نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی است. به عبارت دیگر، با افزایش شاخص‌های فساد (کاهش سطح فساد)، نسبت درآمد مالیاتی نیز افزایش می‌یابد. بنابراین به منظور کاهش فساد در کشورهای منتخب باید اصلاحاتی در ساختار مالیاتی در جهت بهبود سیستم مالیاتی این کشورها در نظر گرفته شود.

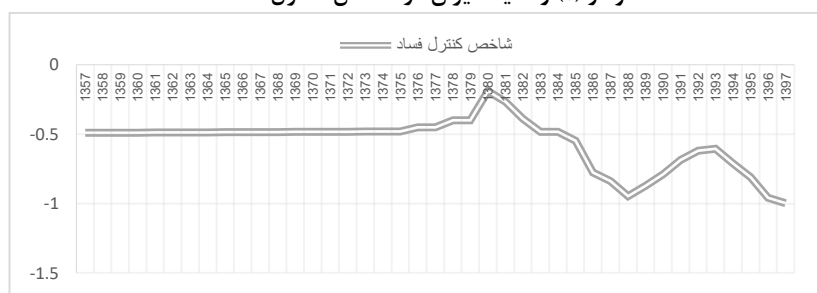
در یک جمع‌بندی می‌توان گفت، مطالعات پیشین به بررسی فساد، انواع آن و عوامل مؤثر بر آن پرداخته‌اند و اثر فساد بر برخی متغیرهای کلیدی همچون رشد اقتصادی و برخی شاخص‌های کلان اقتصادی را بررسی کرده‌اند؛ اما در کمتر مطالعه‌ای اثرات فساد اقتصادی بر امنیت اقتصادی تجزیه و تحلیل شده است. از دیگر نوآوری‌های این مطالعه بررسی رابطه غیرخطی با استفاده از روش آستانه‌ای است که می‌تواند کامل‌کننده مطالعات پیشین باشد.

۴. روش تحقیق و معرفی مدل

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر نوع و روش پژوهش توصیفی همبستگی است. در این پژوهش از داده‌های سری زمانی اقتصاد ایران طی دوره ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۷ استفاده می‌شود. به تبعیت از پرسون و تابلینی و لیو و همکاران و با توجه به ادبیات تحقیق، از لگاریتم طبیعی سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی به قیمت ثابت، میزان باز بودن تجارت، بدهی دولت و شاخص نابرابری درآمدی و شاخص حکمرانی خوب به عنوان متغیر کنترلی استفاده شد. متغیر وابسته شاخص ترکیبی امنیت اقتصادی است که بر اساس مطالعات صادقی و همکاران (۱۳۹۳) و عزتی و زانا (۱۳۹۸) بر اساس رویکرد فازی و

ترکیبی از دو شاخص سرمایه‌گذاری و تولید ناخالص داخلی (رویکرد فازی مثلثی) به دست آمده است. در واقع یعنی فازی‌سازی داده‌های ورودی، رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی (از توابع مثلثی با پنج حالت خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) برای هر یک از متغیرها استفاده شده است. متغیر مستقل نیز کنترل فساد است که از سوی بانک جهانی و در زیرمجموعه شاخص‌های حکمرانی جهانی محاسبه و منتشر می‌شود. شاخص کنترل فساد، اعدادی بین ۲٫۵- و ۲٫۵+ است که هرچه این عدد بالاتر باشد، نشان‌دهنده فساد کمتر (کنترل فساد بیشتر) و حکمرانی بهتر است. نمودار ۱ وضعیت ایران در شاخص کنترل فساد طی سال‌های دوره مطالعه را نشان است.

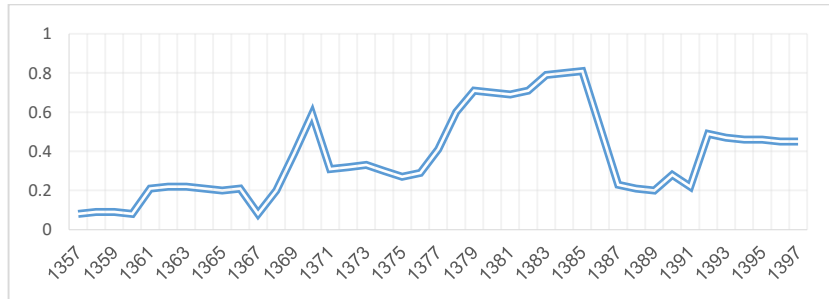
نمودار (۱) وضعیت ایران در شاخص کنترل فساد



منبع: بانک جهانی، ۲۰۱۹ (داده‌های ۱۰ سال پس از انقلاب به علت نبود داده، با استفاده از روش خودرگرسیون برآورد گردید)

نمودار (۱) وضعیت ایران در شاخص کنترل فساد نشان می‌دهد که در ابتدای انقلاب روند نسبتاً باثباتی داشته است، سپس کنترل فساد از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۱ در حال افزایش بوده است، سپس تا سال ۱۳۸۸ (۲۰۰۹) شاخص کنترل فساد در ایران کاهش یافته و پس از آن تا سال ۲۰۱۵ (۱۳۹۴) شاخص افزایش قابل توجهی داشته و سپس تاکنون در حال کاهش است. این شاخص از بانک جهانی نشان می‌دهد که طی سال‌های اخیر (۲۰۱۵ تاکنون) شاخص در حال سقوط بوده و نشان‌دهنده آن است که وضعیت فساد در ایران افزایش داشته است. مؤسسه بین‌المللی شفافیت در جدیدترین گزارش خود در سال ۱۳۹۷ از شاخص ادراک فساد، ایران را در بین ۱۸۰ کشور جهان در رتبه ۱۳۸ قرار داد. ایران در گزارش سال پیش این مؤسسه رتبه ۱۳۰ را به دست آورده بود. بر اساس این گزارش، نمره ایران در شاخص ادراک فساد نیز ۲۸ اعلام شده است. ایران سال پیش نمره ۳۰ در شاخص ادراک فساد به دست آورده بود. در نمودار (۲) شاخص ترکیبی امنیت اقتصادی ایران در سال‌های مطالعه نشان داده می‌شود.

نمودار (۲) شاخص ترکیبی امنیت اقتصادی



منبع: یافته‌های پژوهش

شاخص ترکیبی امنیت اقتصادی ایران پس از انقلاب دارای نوسانات زیادی بوده، اما تا سال ۱۳۷۰ نسبتاً در حال افزایش بوده است. این نوسانات در شاخص امنیت اقتصادی، نشانگر ریسک‌های اقتصادی و سیاسی طی دوره مورد نظر تحقیق بوده، به طوری که شاخص امنیت اقتصادی به شدت تحت تأثیر قیمت نفت و عوامل سیاسی مانند تحریم‌ها بوده است. بیشترین مقدار این شاخص، در سال ۱۳۸۷ بوده و کمترین مقدار این شاخص، برآوردی در سال‌های ۱۳۶۰ و ۱۳۶۱ پس از شروع جنگ تحمیلی و بی‌ثباتی‌های سیاسی و اقتصادی آن دوران است. بیشترین روند رشد شاخص امنیت اقتصادی دوره زمانی ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴ است. متوسط نرخ رشد تولید ناخالص داخلی طی سال‌های برنامه اول توسعه طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ حدود ۶٫۳ درصد بوده است. متوسط نرخ رشد تولید ناخالص داخلی طی سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۸ حدود ۳٫۲ درصد بوده که این افت، به دلیل کاهش درآمدهای نفتی بوده است. طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶ رشد اقتصادی روند باثباتی داشته و از سال ۱۳۸۶ روند صعودی تولید دوباره آغاز شده و به جز یک دوره سه‌ساله (از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۷۴) که افزایش تولید متوقف شده، روند صعودی تولید تا پایان سال ۱۳۹۰ ادامه یافته است. (بانک مرکزی، ۱۳۹۷) در دوره ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ انواع تحریم‌های بین‌المللی، کاهش فروش نفت در سال‌های پایانی دوره و سیاست‌های اقتصادی افزایش چاپ پول تورم‌زا و بی‌ثباتی‌های سیاسی کشور همگی منجر به کاهش روند امنیت اقتصادی شد. از سال ۱۳۹۱ و سپس با شروع دولت جدید و توافقات بین‌المللی برجام و... تا حدودی وضعیت رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری بهبود یافت و امنیت اقتصادی تقویت گردید، اما در سال‌های اخیر به دلیل کاهش قیمت نفت و تحریم‌های اقتصادی و منفی شدن رشد اقتصادی امنیت اقتصادی نیز کاهش یافته است. بر همین اساس، مدل نهایی تصریح شده به فرم ۱ است:

$$ES_t = \beta_1 Corrupt_t + X'_t \Gamma + \eta_t + u_t \quad (۱)$$

که t دوره زمانی را نشان می دهد، متغیرهای کنترلی که در بالا معرفی شده اند در بردار X_t گنجانده شده اند، η_t متغیر مجازی سال هست و u_t نشان دهنده عبارت جزء خطا است. برای بررسی اثرات آستانه‌ای (رابطه غیرخطی) میان کنترل فساد و امنیت اقتصادی، از تصریح رگرسیون آستانه‌ای برای بررسی این موضوع استفاده می شود که به صورت رابطه ۲ است:

$$ES_t = \alpha_0 + \alpha_1 Corrupt_t + \alpha_2 Controls_{it} + Z(Corrupt > \gamma) * \alpha_3 Corrupt_t + \varepsilon \quad (۲)$$

$$Z(Corrupt) > \gamma = \begin{cases} 1 & \text{if } Corrupt > \gamma \\ 0 & \text{if } Corrupt \leq \gamma \end{cases} \quad (۳)$$

که $Corrupt$ متغیر آستانه فساد هست و معادله ۳ تابع آستانه بسته به مقادیر فساد اقتصادی مقادیر صفر و یک می گیرد. به عبارت دیگر متغیر فساد در نقطه‌ای شکسته شده و اثرات قبل و بعد از بر امنیت اقتصادی تغییر خواهد کرد. بررسی تابع انتقال با احتمال معناداری آماره F تعیین می شود. γ ارزش آستانه‌ای هست که ارتباط بین کنترل فساد و امنیت اقتصادی قبل و بعد از آن متفاوت است. این مقدار آستانه‌ای از برآورد معادله ۲ مقادیر ممکن از متغیر آستانه به دست می آید؛ به طوری که آستانه بهینه آن مقداری است که ضریب تشخیص معادله ۲ را بیشینه می کند. این میزان از ایجاد حلقه‌های تکراری در برنامه نویسی ایپوز حاصل می شود. به منظور بررسی معناداری حد آستانه از آزمون خود راه انداز هانسن^{۴۳} استفاده شده است. فرضیه صفر این آزمون، خطی بودن الگو یا عدم معناداری میزان آستانه است و فرضیه مقابل معناداری حد آستانه است.

۵. برآورد و تجزیه و تحلیل مدل

در ابتدا مدل تحقیق به صورت خطی تخمین زده شده و اثر متغیر مستقل فساد اقتصادی و سایر متغیرهای کنترلی بر متغیر وابسته امنیت اقتصادی با استفاده از روش OLS برآورد گردید که برخی متغیرهای کلیدی مانند تفاضل سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی در سطح ۰/۰۵ معنادار نبوده و برخی ضرایب منطبق بر ادبیات تحقیق نبود. همچنین معناداری آزمون رمزی کمتر از ۰/۰۵ بود که نشان از تصریح غلط مدل داشت؛ از این رو مدل آستانه‌ای و آزمون‌های مربوط به آن انجام شد. پیش از برآورد مدل، آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه می گردد.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	چولگی	کشی‌دگی
شاخص کنترل فساد	Corrupt	-۰/۶۳	-۰/۶۰۴	-۰/۱۹۰	-۰/۹۹۸	۰/۱۹	۰/۱۸	۲/۷۸
شاخص امنیت اقتصادی	EC	۰/۵۳	۰/۴۹	۰/۸۱	۰/۱۸	۰/۲۴	۰/۱۶	۳/۱۱
بدهی داخلی و خارجی دولت	Debt	۳۲۱۵۵۵۸۴	۲۸۶۴۶۱۴۲	۹۸۰۲۵۷۸۵۹	۱۸۵۴۷۶	۲۶۰۱۵۵	۲/۳۳۲	۱/۱۹۴
ضریب جینی (شاخص نابرابری)	Gini	۰/۳۸۳	۰/۴۱۸۱	۰/۴۶۱۸	۰/۳۲۱۴	۰/۱۷۴	۴/۱۴۵	۲/۹۰۱
سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی	GDPp	۶۹۰۱۸۵۵۱۲	۷۶۰۰۶۵۰۰۱	۱۰۱۱۷۹۷۰	۱۰۲۴۵۲	۲۵۳۱۷	-۱۶۲۱	۲/۳۱۰
شاخص باز بودن تجارت	Open	۰/۶۷۰	۰/۵۷۲	۱/۱۹۰	۰/۳۸۹	۰/۱۴۹	۵/۳۵۶	۳/۷۰۳
شاخص حکمرانی خوب	GoodG	۰/۵۴۲	۰/۵۵۸	۰/۸۲۲	۰/۱۰۲	۰/۱۹۰	-۰/۳۱۰	۳/۲۱۶

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در جدول ۱ نشان داده شده است، میانگین شاخص کنترل فساد در دوره زمانی مطالعه ۰/۶۳- و دارای حداکثر و حداقل به ترتیب ۰/۱۹- و ۰/۹۹۸- است. شاخص امنیت اقتصادی برای ایران نیز در این دوره میانگین ۰/۵۳ بوده است. ضریب جینی که تضاد طبقاتی را نشان می‌دهد دارای میانگین ۰/۳۸ بوده است. در ادامه به برآورد مدل پرداخته می‌شود.

۵-۱. آزمون مفروضات مدل رگرسیون

در ابتدا آزمون مانایی جهت مقابله با رگرسیون کاذب با استفاده از آماره زیوت اندرز انجام شد که نتایج حاکی از مانایی تمام متغیرها است به جز متغیرهای ضریب جینی و سرانه تولید که با یک تفاضل مانا شده‌اند. پیش از انجام هرگونه تفسیر نتایج رگرسیون، باید برای تصدیق صحت نتایج و حصول اطمینان از قابلیت اتکا نتایج برآورد مدل رگرسیونی، مفروضات مدل را بررسی کرد. این فروض به این شرح‌اند:

۱. عدم خودهمبستگی: در این پژوهش به منظور بررسی عدم خودهمبستگی، از آزمون نسبت راست‌نمایی استفاده شده است. جدول شماره ۱ نتایج حاصل از بررسی عدم خودهمبستگی با استفاده از آزمون نسبت راست‌نمایی را نشان می‌دهد.

جدول (۱) آزمون نسبت راست‌نمایی

نتیجه	احتمال	آماره آزمون
عدم خودهمبستگی	۰/۵۳	۱/۰۷

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به این که آماره احتمال این آزمون بیشتر از سطح معنی داری ۵٪ است، مدل پژوهش خودهمبستگی ندارد.

۲. همسانی واریانس‌ها: در این پژوهش به منظور آزمون وجود ناهمسانی واریانس، از آزمون والد تعدیل شده استفاده شده است. جدول شماره (۲) نتایج حاصل از بررسی همسانی واریانس با استفاده از آزمون والد تعدیل شده را نشان می‌دهد.

جدول (۲) آزمون همسانی واریانس (والد تعدیل شده)

آماره آزمون	احتمال	نتیجه
۱/۱۴	۰/۷۳	همسانی واریانس

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مقدار آماره احتمال F بیشتر از مقدار خطای استاندارد ($\alpha=0/05$) است؛ بنابراین همسانی واریانس در مدل‌های پژوهش وجود دارد.

۳. آزمون هم خطی

برای بررسی هم خطی از آزمون VIF استفاده شده است. اگر عدد VIF کمتر از ۱۰ باشد، نشان دهنده نبود هم خطی است. طبق نتایج جدول ۳ مشکل هم خطی در مدل وجود ندارد، زیرا VIF کمتر از ۱۰ است. فرضیه صفر وجود هم خطی شدید بین متغیرها است که با توجه به آنکه VIF زیر ۵ درصد است، رد می‌شود.

جدول (۳) نتایج آزمون هم خطی

VIF	نماد	متغیر
۳,۷۸۴۷	Gini	تغییرات ضریب جینی (شاخص نابرابری)
۱,۳۴۸۱	GDPp	تغییرات سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی
۴,۶۲۱۷	Open	شاخص باز بودن تجارت
۲,۰۳۴۸	Corrupt	شاخص کنترل فساد
۱,۳۹۷۷	Debt	بدهی دولت
۱,۰۲۵۳	GoodG	شاخص حکمرانی خوب

منبع: محاسبات پژوهش

با توجه به مانایی متغیرهای ضریب جینی و سرانه تولید، برای بررسی هم خطی تغییرات این متغیرها که مانا شده‌اند، استفاده شده است. با وجود این، ضرایب VIF ضریب جینی و درجه باز بودن نزدیک به عدد ۵ است و هم خطی ضعیف را نشان می‌دهد. در کل یکی از علل هم خطی

ضعیف متغیرهای مستقل، وجود دو متغیر ضریب جینی و سرانه تولید به صورت تفاضلی است که میزان هم‌خطی را بسیار کاهش می‌دهد. از این رو هم‌خطی میان تغییرات ضریب جینی و تغییرات سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی نسبتاً کم خواهد شد، هرچند برخی مطالعات ارتباط خطی بین تولید و نابرابری در بلندمدت را نیز رد کرده‌اند.^{۴۴} از طرف دیگر عدم هم‌خطی شدید میان دو متغیر تجارت و سرانه تولید هم به دلیل وجود متغیر تفاضلی و هم سهم پایین حجم تجارت در ایران و در نتیجه اثرگذاری کم آن بر سرانه تولید و در نتیجه عدم هم‌خطی شدید را توجیه می‌کند. یکی دیگر از دلایل وجود روابط غیرخطی بین تولید و تجارت و نابرابری درآمدی در ایران است؛ از این رو رابطه خطی (هم‌خطی) بین این متغیرها ضعیف است.

۵-۲. آزمون فرضیه پژوهش

آزمون خطی بودن مدل

برای آزمون خطی و غیرخطی بودن مدل از آزمون هانسن استفاده شده است که فرض صفر در این آزمون خطی بودن مدل است. مقادیر بحرانی به صورت مجانبی توسط هانسن پیشنهاد شده است که نتایج این آزمون به صورت جدول است.

جدول (۴) نتایج آزمون خودراه‌انداز هانسن

متغیر آستانه	مقدار آماره χ^2 محاسباتی	مقدار بحرانی در سطح ۱٪	مقدار بحرانی در سطح ۵٪	مقدار بحرانی در سطح ۱۰٪	نتیجه آزمون
Corrupt	۱۰/۲۰	۵/۴۵	۴/۳۹	۲/۲۳	رد فرضیه H_0

منبع: محاسبات پژوهش

نتایج آزمون خودراه‌انداز هانسن نشان از رد فرضیه صفر و غیرخطی بودن رابطه فساد اقتصادی و امنیت اقتصادی هست. در ادامه نوع تابع انتقال مبتنی بر متغیر فساد اقتصادی تعیین می‌شود:

جدول (۵) آزمون نوع الگوی انتقال مدل به ازای متغیر گذار فساد اقتصادی

مقادیر احتمال آماره F	مدل پیشنهادی متغیر گذار (فساد اقتصادی)
۰/۲۱۵	خطی
۰/۰۰۱	غیرخطی با یک نقطه آستانه
۰/۰۵۱	غیرخطی با دو نقطه آستانه

منبع: محاسبات پژوهش

۴۴. حسن حیدری و اکبر حسن‌زاده، «رابطه نابرابری درآمدی و رشد اقتصادی در ایران»، رفاه اجتماعی ۱۶، شماره ۶۳ (۱۳۹۵).

نتایج آزمون F حاکی از پایین تر بودن احتمال مدل نوع تابع انتقال غیرخطی با یک نقطه آستانه است. در پایان آزمون خودهمبستگی باقیمانده‌ها توسط آزمون LM بروش گادفری^{۴۵} مربوط به مدل حد آستانه‌ای نیز انجام شد که احتمال آماره برابر ۰/۵۲ بود که بالای ۰/۰۵ بوده و وجود خودهمبستگی را رد می‌کند و نتایج قابل اعتماد هستند. در ادامه نتایج برای دو رژیم فساد اقتصادی ارائه می‌گردد. معنی‌داری ضرایب مدل رگرسیون را می‌توان با توجه به آماره احتمال استنباط کرد. چنانچه این مقدار کمتر از مقدار خطا (α) باشد، معنی‌داری ضرایب تأیید می‌شود. همچنین با توجه به ضریب رگرسیون می‌توان به رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته پی برد. اگر ضریب متغیر مستقل منفی باشد، این رابطه معکوس و اگر این ضریب مثبت باشد، رابطه هم‌جهت است.

جدول (۶): خلاصه نتایج برآورد رگرسیون در دو رژیم (متغیر وابسته: امنیت اقتصادی (ES))

Corrupt > ۰/۴۵		Corrupt ≤ ۰/۴۵		متغیر
احتمال	ضریب	احتمال	ضریب	
۰/۴۴	-۰/۳۶	۰/۵۱	-۰/۱۲	عرض از مبدأ
۰/۰۰۸	۲/۶۹	۰/۰۲	-۲/۱۱	شاخص کنترل فساد
۰/۰۲	-۲/۳۴	۰/۰۳	۲/۲۵	شاخص حکمرانی خوب
۰/۰۲	-۳/۰۵	۰/۰۱	-۲/۵۸	تغییرات سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی
۰/۰۰۱	-۳/۰۱	۰/۰۰	۳/۰۲	شاخص باز بودن تجارت
۰/۰۰	-۲/۸۶	۰/۰۰	-۲/۹۷	بدهی دولت
۰/۰۱	۲/۳۹	۰/۰۲	-۲/۲۰	تغییرات ضریب جینی (شاخص نابرابری)

دوربین واتسن: ۱،۸۴۵۰ آماره F: ۴،۶۴۲۱ احتمال: ۰،۰۰۰۰
 ضریب تعیین: ۰،۶۹۲۳ ضریب تعیین تعدیل شده: ۰،۶۸۶۲
 منبع: محاسبات پژوهش

نتایج ارائه شده در جدول ۶ خلاصه نتایج برآورد رگرسیون در دو رژیم فساد اقتصادی را نشان می‌دهد که بیانگر این است که احتمال آماره F کمتر از ۰/۰۵ بوده؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، مدل رگرسیونی برآورد شده معنی‌دار است. همچنین ضریب تعیین تعدیل شده مدل ۰/۶۸ است. این عدد بیانگر آن است ۶۸ درصد تغییرات متغیر وابسته (امنیت اقتصادی) توسط مجموعه متغیرهای مستقل و کنترلی مزبور توضیح داده می‌شود.

نتایج تخمین مدل پژوهشی نشان می‌دهد که حد آستانه‌ای اندازه کنترل فساد منفی ۰/۴۵ است. نتایج آزمون خطی بودن هانسن با روش خودراه‌انداز نیز معناداری حد آستانه را تأیید می‌کند. مفهوم این حد آستانه آن است که در دولت با کنترل فساد کمتر از منفی ۰/۴۵، افزایش اندازه کنترل فساد اثر معنادار و منفی بر امنیت اقتصادی دارد، اما در رژیم دولت با کنترل فساد بزرگ‌تر، کنترل فساد اثری مثبت بر امنیت اقتصادی دارد. به بیان دیگر رابطه غیرخطی کنترل فساد اقتصادی و امنیت اقتصادی کشور تأیید می‌شود.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اثر متغیرهای شاخص حکمرانی خوب و درجه باز بودن تجاری بر متغیر وابسته امنیت اقتصادی مثبت معنی‌دار است و نشان می‌دهد کشور دارای شاخص حکمرانی خوب و درجه باز بودن تجاری بالاتر، امنیت اقتصادی بیشتری را در دوره موردبررسی دارند که مبتنی بر تئوری‌های امنیت اقتصادی هست. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اثر متغیرهای تغییرات سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی، تغییرات ضریب جینی و بدهی دولت بر متغیر امنیت اقتصادی کشور منفی و معنی‌دار است و نشان می‌دهد افزایش تغییرات سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی، تغییرات ضریب جینی و بدهی دولت بیشتر منجر به کاهش امنیت اقتصادی در دوره مورد بررسی هستند.

برای بررسی ثبات و استحکام نتایج، مدل پژوهش با استفاده از وقفه متغیرها به‌ویژه وقفه متغیر امنیت اقتصادی و وقفه شاخص کنترل فساد و همچنین وجود برخی متغیرهای کنترلی دیگر همچون شاخص بیکاری، تورم، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نوسانات نرخ ارز، نوسانات اقتصادی (انحراف معیار GDP)، جمعیت شهری، سرمایه اجتماعی (میزان چک‌های برگشتی) و میزان جرم و جنایت مورد تخمین زده شد که اثر متغیر فساد تقریباً در تمامی مدل‌ها همچون نتایج جدول ۶ بود. بنابراین نتایج تحقیق از استحکام لازم برخوردار است.

۶. تجزیه و تحلیل نتایج و پیشنهادها

در زمینه تأثیر فساد مالی بر وضعیت اقتصادی (امنیت اقتصادی) دو نظریه رقیب و متعارض وجود دارد. گروه اول نظریه‌هایی هستند که فساد را به‌مثابه نیرویی می‌دانند که با ایجاد اختلال در تخصیص بهینه کالاها، هدایت نخبگان جامعه به رانت‌جویی، کاهش مشروعیت دولت‌ها در ایجاد نهادهای حامی بازار به عملکرد مناسب بازارها آسیب می‌رساند و از این رهگذر زمینه

کاهش رشد و توسعه اقتصادی را فراهم آورده و توزیع درآمد را نابرابر می‌سازد و در نهایت امنیت اقتصادی را کاهش می‌دهد (فرضیه ماسه بین چرخنده‌ها). در نظریه دیگر، فساد با دور زدن قوانین و بوروکراسی‌های نابجا و ناکارآمد بازارها، کارگزاران بخش خصوصی را به کاهش هزینه‌های تولید و افزایش سرمایه‌گذاری با کمک مصادیق فساد مالی ترغیب نموده، در نتیجه زمینه‌های رشد و توسعه اقتصادی و توزیع عادلانه‌تر درآمد و بهبود امنیت اقتصادی را فراهم می‌آورند (چرخاندن چرخ‌ها). نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که در ایران ترکیبی از این دو نظریه و به نوعی ارتباط غیرخطی برقرار است. فساد مالی یا سوءاستفاده از قدرت دولتی برای کسب منفعت شخصی، رویدادی است که در سال‌های اخیر و به‌ویژه از دهه ۱۹۹۰ به بعد توجه بسیاری از مردم جهان را به خود جلب کرده است. این رویداد عوامل مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، حقوقی و اقتصادی دارد. هدف این مطالعه بررسی و تحلیل ارتباط غیرخطی فساد اقتصادی و امنیت اقتصادی در ایران طی دوره زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۷ است. نتایج تخمین مدل پژوهشی نشان می‌دهد که اثر شاخص کنترل فساد بر امنیت اقتصادی منفی است و با افزایش کنترل فساد، امنیت اقتصادی کاهش خواهد یافت. البته این موضوع در نقطه‌ای به حداقل می‌رسد و پس از آن امنیت اقتصادی را افزایش خواهد داد. در واقع ارتباط بین کنترل فساد اقتصادی و امنیت اقتصادی در اقتصاد ایران به صورت سهمی و U شکل است. در ابتدا افزایش کنترل فساد اقتصادی منجر به کاهش امنیت اقتصادی می‌شود و در قسمت انتهایی امنیت اقتصادی را افزایش می‌دهد. این نتایج حاکی از ارتباط مثبت بلندمدت کنترل فساد و امنیت اقتصادی در ایران است. در کوتاه‌مدت نیز چنانچه افزایش کنترل فساد، امنیت اقتصادی را کم می‌کند، می‌تواند ناشی از بروکراسی گسترده و پیچیده و عدم وجود شفافیت و رانت گسترده در کشور باشد که برای سیاست‌گذاری می‌تواند مورد توجه واقع شود. این موضوع کاملاً با یک تحلیل نهادی از اقتصادی ایران مبتنی بر رقابت محدود همخوانی دارد. این نکته مهم را باید در نظر گرفت که در نقاط انتهایی، حتی با وجود کنترل فساد اقتصادی، امنیت اقتصادی برقرار شده است، اما کل سیستم با تغییراتی از خارج سیستم و یا درگیری‌های درون سیستم یا نارضایتی‌های مردم، هر لحظه در انتظار نوعی تغییر توزیع رانت‌ها خواهد بود و این بی‌ثباتی از درون و از بیرون می‌تواند تهدیدی دائمی برای سیستم اقتصادی و امنیت اقتصادی باشد. رقم آستانه ارتباط بین فساد و امنیت اقتصادی در این مطالعه منهای ۰,۴۵ تعیین شده

است. ارزش عددی رقم منفی ۰,۴۵ یا ضریب محاسبه شده برای حد آستانه را به لحاظ سیاست‌گذاری با توجه به مقادیر شاخص کنترل فساد می‌توان توضیح داد. شاخص کنترل فساد، اعدادی بین ۲,۱- و ۲,۶ است که هرچه این عدد بالاتر باشد، نشان‌دهنده فساد کمتر (کنترل فساد بیشتر) و حکمرانی بهتر است؛ از این رو عدد منفی ۰,۴۵ نسبتاً پایین است و در اقتصاد ایران کمتر از این رقم رابطه کنترل فساد و امنیت منفی است. این نتیجه نشان می‌دهد در فسادهای بسیار گسترده (منفی ۰,۴۵ تا منفی ۲,۱) کنترل فساد، امنیت را کاهش خواهد داد. قاعدتاً در شرایط فساد گسترده، برخورد با فساد که در همه جا گسترده شده بسیار سخت است و هزینه‌های زیادی از جمله کاهش امنیت را بر جای می‌گذارد. اما حاکمیت بتواند از این نقطه آستانه فساد گسترده بگذرد، شرایط کنترل فساد ساده‌تر شده و افزایش کنترل فساد از منفی ۰,۴۵ تا ۲,۶ که مقیاس بیشتری را در برمی‌گیرد، می‌تواند امنیت اقتصادی را فراهم کند. لذا رقم آستانه بهینه تعیین شده در این مطالعه نشان می‌دهد که در فسادهای گسترده، مقابله با آن هزینه دارد و امنیت را کاهش می‌دهد، اما گذر از این فساد گسترده، ما را با یک ایمنی در مقیاس گسترده در حوزه امنیت اقتصادی مواجه می‌کند.

علاوه بر این که این سیستم اقتصادی به دلیل توزیع رانت‌ها بر اساسی نزدیکی به هسته قدرت و نه لزوماً شایسته‌سالاری و تخصص، کاملاً با ناکارایی اقتصادی همراه است و دائماً در حال هدر دادن منابع و استفاده ناکارا از منابع می‌شود، این موضوع نیز در بلندمدت تهدیدی برای امنیت اقتصادی کشور خواهد بود. بنابراین مهم‌ترین پیشنهاد کاربردی این مطالعه برای افزایش بلندمدت امنیت اقتصادی در کشور، کاهش فساد اقتصادی است. با توجه به ساختار شاخص فساد، مکانیسم‌هایی که برای پیشگیری و کنترل فساد و در حقیقت پیشنهادهایی جهت کاهش فساد به منظور افزایش امنیت اقتصادی عبارتند از: تقویت مکانیسم‌های نهادی و نظارتی، پیگیری مؤثر مقامات دولتی فاسد، تقویت قوانین در مورد افشای مالی، جلوگیری از تعارض منافع و دسترسی به اطلاعات و محافظت قانونی از گزارشگران تخلف.

کتاب‌نامه

الف - کتب و مقالات

۱. فارسی

- ایروانی، الهام. «بررسی تأثیر فساد بر بی‌ثباتی شاخص کل بورس کشورهای منتخب در حال توسعه طی دوره ۲۰۱۵-۲۰۰۸»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی شاهرود، ۱۳۹۶.
- بانک مرکزی، گزارش‌های سری زمانی متغیرهای کلان اقتصادی، بخش آمار و پژوهش، ۱۳۹۷.
- تانزی، ویتو. «مسئله فساد، فعالیت‌های دولتی و بازار آزاد»، ترجمه بهمن آقایی، *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، شماره ۱۴۹ و ۱۵۰ (۱۳۸۷): ۴۵-۵۵.
- حیدری، حسن، و اکبر حسن‌زاده. «رابطه نابرابری درآمدی و رشد اقتصادی در ایران»، *رفاه اجتماعی*، شماره ۶۳ (۱۳۹۵): ۸۹-۱۲۵.
- خداپرست مشهدی، مهدی، و عبدالرحیم کردی. «تأثیر ترکیبات مختلف فساد بر جذب سرمایه در کشورهای هم‌تراز سطح توسعه ایران»، *فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران*، شماره ۷، شماره ۲۵ (۱۳۹۷): ۱۵۵-۱۷۵.
- رنجبری، ابوالفضل، پژمان غفوری، علی صنعتی‌پور، و فاطمه آبن. «بررسی فساد اقتصادی و راه‌های مبارزه با آن». سومین همایش بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی، گرجستان، مؤسسه پژوهشی مدیریت مدرن، ۱۳۹۷.
- سلاطین، پروانه. «تأثیر فساد بر توزیع درآمد: رهیافت داده‌های پانل»، *رفاه اجتماعی*، شماره ۱۷، شماره ۶۷ (۱۳۹۶): ۳۷-۶۹.
- سلاطین، پروانه، و نیلوفر غفاری صومعه. «تأثیر فساد بر کسری بودجه»، *فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی*، دوره ۴، شماره ۱۴ (۱۳۹۵): ۱۳۰-۱۵۰.
- شیرزادی، رضا، و سید حسین حسینی. «فساد و جرم اقتصادی؛ تهدید علیه امنیت ملی»، *علمی-ترویجی (وزارت علوم)*، شماره ۳۴ (۱۳۹۴): ۷۰-۸۳.
- صادقی سقدل، حسین، امین گلوانی، و اعظم خوشخو. «برآورد روند شاخص امنیت اقتصادی در ایران (کاربرد منطق فازی)»، *دوفصلنامه علمی مطالعات و سیاست‌های اقتصادی*، شماره ۲، شماره ۱۰ (۱۳۹۳): ۱۵۳-۱۷۰.
- عزتی، مرتضی، و زانا مظفری، و خاطره علیلو. «اثر ساختار سنی جمعیت بر امنیت اقتصادی ایران»، *پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار (پژوهش‌های اقتصادی)*، دوره ۲، شماره ۱۹ (۱۳۹۸): ۱۲۵-۱۵۹.
- کریمی پتانلار، سعید، احمد جعفری صمیمی، و اختر رضایی روشن. «اثر فساد مالی بر درآمدهای مالیاتی: مطالعه موردی کشورهای منتخب در حال توسعه»، *دوفصلنامه علمی مطالعات و سیاست‌های اقتصادی*، شماره ۱، شماره ۸ (۱۳۹۱): ۱۷۲-۱۵۱.
- محنت فر، یوسف. *فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرآیند توسعه اقتصادی*. تهران: انتشارات آگاه، ۱۳۸۷.

۲. لاتین

- Alemu, Aye Mengistu. "Effects of Corruption on FDI Inflow in Asian Economies", *Seoul Journal of Economics* 25, no. 4 (2012): 387-412.
- Alfada, Anisah. "The destructive effect of corruption on economic growth in Indonesia: A threshold model", *Heliyon* 5, no.10 (2019): 26-49.
- Asea, W. B. "Combating political and bureaucratic corruption in Uganda: Colossal challenges for the church and the citizens", *HTS Theological Studies* 74, no. 2 (2018): 1-14.
- Bhargava, Vinay Kumar, & Emil P. Bolongaita. *Challenging Corruption in Asia: Case Studies and a Framework for Action*. Washington, DC: World Bank, 2004.
- Busse, Matthias, & Carsten Hefeker. "Political Risk, Institutions and Foreign Direct Investment", *European Journal of Political Economy*, no. 23 (2007): 397-415.
- Cover, Oliver, & Saad Mustafa. "Identifying corruption risks in the defense and security sector: Empirical evidence using the Government Defense Anti-Corruption Index", *The Economics of Peace and Security Journal* 9, no. 2 (2014): 12-29.
- DiPiazza, Samuel. "Confronting Corruption", January. Segraves, www.ehow.com/info_8491730_types-business-corruption.html, Accessed on April, 2008.
- Egger, Peter & Hannes Winner. "How Corruption Influences Foreign Direct Investment: A Panel Data Study", *Economic Development and Cultural Change* 54, no. 2 (2007). 459-486.
- Frolova, Irina I, Olga Yurievna Voronkova, Natalia Andreevna Alekhina, Kovaleva Irina, Natalia Prodanova, & Liudmila V. Kashirskaya "Corruption as an obstacle to sustainable development: A regional example", *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 7, no. 1 (2019): 674-689.
- Gründler, Klaus, & Niklas Potrafke. "Corruption and economic growth: New empirical evidence", *European Journal of Political Economy*, no. 60 (2019): 101-120.
- Gupta, Sanjeev, Hamid Davoodi, & Rosa Alonso-Terme. "Does corruption affect income inequality and poverty?", *Economics of governance* 3, no. 1 (2002): 23-45.
- Hoinaru, Razvan, Buda Daniel, Borlea Sorin Nicolae, Vaidean Viorela Ligia, & Monica Violeta Achim. "The Impact of Corruption and Shadow Economy on the Economic and Sustainable Development. Do They "Sand the Wheels" or "Grease the Wheels"?", *Sustainability* 12, no. 2 (2020): 372-481.
- Huntington, Samuel. *Political Order in Changing Societies*. New Haven, CT: Yale University Press, 1968.
- Index, Corruption Perceptions. "Transparency international" URL: [http://www.transparency.org/news/feature/cpi_2013_now_is_the_time_for action](http://www.transparency.org/news/feature/cpi_2013_now_is_the_time_for_action).

- Kaufmann, Daniel. "Corruption, governance and security: Challenges for the rich countries and the world", *Available at SSRN 605801*, 2004.
- Leff, Nathaniel. "Economic development through bureaucratic corruption", *American behavioral scientist* 8, no. 3 (1964): 8-14.
- Lu, Shasha, Xingliang Guan Xu Tang, Xu Liu Fan Qin, & Dahong Zhang. "The assessment of forest ecological security and its determining indicators: A case study of the Yangtze River Economic Belt in China", *Journal of environmental management* 258, (2020): 1-15.
- Magahy, Magahy, Dominic Scott Ben, & Mark Pyman. *Defence Corruption Risk in Sub-Saharan Africa: An analysis of data relating corruption in defence establishments to development outcomes*. Transparency International UK. 2019.
- Meon, Pierre-Guillaume, & Khalid Sekkat. "Does corruption grease or sand the wheels of growth?", *Public choice* 122, no. 1-2 (2005): 69-97.
- Ndikumana, Leonce. "Corruption and Pro-Poor Growth Outcomes: Evidence and Lessons for African Countries", *Working Paper*, no. 120, Amherst, MA: Political Economy Research Institute, 2006.
- Olken, Benjamin, & Patrick Barron. "The simple economics of extortion: evidence from trucking in Aceh", *Journal of Political Economy* 117, no. 3 (2009): 417-452.
- Persson, Torsten, & Guido Enrico Tabellini. *The economic effects of constitutions*. London: MIT press, 2005.
- Qureshi, Fiza, Saba Qureshi, Vinh Vo Xuan, & Ikramuddin Junejo. "Revisiting the nexus among foreign direct investment, corruption and growth in developing and developed markets", *Borsa Istanbul Review* 21, (March 2021): 80-91. doi.org/10.1016/j.bir.2020.08.001.
- Razafindrakoto, Mireille, & Francois Roubaud. "Corruption, Institutional Discredit, and Exclusion of the Poor: A Poverty Trap", *Afrobarometer Working Paper*. no. 86 (2007).
- Segraves, Julie. www.ehow.com/info_8491730_types-business-corruption.html, Accessed on April, 2013, vaezoon.ir/Portal/Culture/Persian/CategoryID/13360/CaseID/97522/71243.aspx.
- Seligson, Mitchell. "The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries", *The Journal of Politics* 64, no. 2 (2002): 408-433.
- Sequeira, Sedra, Sety Djankov. "An Empirical Study of Corruption in Ports", *MPRA Paper* 21791, 2013.
- Svensson, Jakob. "Who Must Pay Bribes and How Much? Evidence from a Cross Section of Firms", *Quarterly Journal of Economics* 118, no. 1 (2003): 207-230.
- Terziev, Venelin, & Marin Petkov. "Corruption and national security", *Eurasian Union of Learners*, no. 12 (2016): 1-33.

- Ugur, Mehmet, & Nandini Dasgupta. *Evidence on the Economic Growth Impacts of Corruption in Low-Income Countries and Beyond: A Systematic Review*. University of London Press, London: EPPI-Centre, 2011.
- Uslaner, Eric. *Corruption, Inequality and the Rule of Law. The Bulging Pocket Makes the Easy Life*. New York: CUP, 2008.
- Zheng, Bingyong, & Junji Xiao. "Corruption and Investment: Theory and Evidence from China", *Journal of Economic Behavior & Organization*, no. 175 (2020): 40-54.